

Lerend beheren met SNL-monitoring

Beheerders houden in Nederland al bijna veertien jaar met behulp van de SNL-monitoring een ecologische vinger aan de pols. Inmiddels worden in veel natuurterreinen al voor de derde keer op deze manier gegevens verzameld. Hierdoor komen mooie reeksen gegevens beschikbaar die inzicht geven in de ontwikkelingen van de gebieden. En dat is voor beheerders van wezenlijk belang. Het helpt hen 'lerend te beheren'.

tekst Nynke van der Ploeg (Vereniging Natuurmonumenten), Mirjam Broekmeijer (Unie van Bosgroepen) & Rik Huisjes (Staatsbosbeheer)

> Monitoring is voor veel beheerders een vast onderdeel van de beheercyclus. Zij stellen voor hun gebieden visies met doelen en ambities op. Tijdens de beheerevaluatie of kwaliteitstoets wordt aan de hand van de monitoringsgegevens gekeken of de doelen inderdaad gehaald worden en vindt er een afweging plaats of het beheer aangepast moet worden. Behalve de waarnemingen voor de SNL-monitoring verzamelen beheerders vaak nog meer informatie. Zo wordt voorafgaand aan de beheerwerkzaamheden gericht gekeken naar het voorkomen van wettelijk beschermde dier- en plantensoorten. Ook worden soms extra soortgroepen gemonitord en wordt er gericht naar exoten gekeken. Beheerders gebruiken al die gegevens voor beheerevaluaties, beheerplanning en zo nodig, in overleg met de provincies, voor het bijstellen van ambities en doelen. Met de verzamelde informatie kunnen beheerders besluiten wat er in het beheer te verbeteren valt. Vaak blijkt de SNL-monitoring een goede basis te zijn, zeker als beheerders daarnaast specifieke data toevoegen. Dat laten we hier aan de hand van zes voorbeelden zien.

Opslag verwijderen

In lage vegetaties, graslanden, heides, moerassen en rietkragen kijken waarnemers behalve naar het vegetatietype en de plantensoorten ook naar de vegetatiestructuur. Door bijvoorbeeld het bedekkingspercentage van de boom- en struiksoorten tot 5 meter op te nemen wordt inzichtelijk hoeveel opslag er in een gebied staat (figuur 1). Beheerders weten meestal wel waar de opslag een praktisch beheerprobleem is, maar met een gebiedsdekkende kaart is makkelijker te beoordelen waar het verwijderen van opslag de grootste urgentie heeft.

Ontwikkelingen volgen

Doordat er van veel natuurterreinen SNL-monitoringdata beschikbaar zijn van vóór een recente ingreep, kan de terreinbeheerder bij herkartering beoordelen of het gevoerde beheer of een inrichtingsproject de gewenste resultaten heeft opgeleverd. Zo is het succes van natuurontwikkeling op voormalige bollenvelden in de Uitlandse Polder goed te volgen dankzij de SNL-floramonitoring. De diversiteit en de verspreiding van het aantal

vaatplanten, bijvoorbeeld rietorchis, zijn in de afgelopen zes jaar duidelijk toegenomen (figuur 2).

Nulmeting

In 2018 werd in de Oostelijke Binnenveld van Tienhoven een reguliere SNL-flora- en vegetatiekartering uitgevoerd. In datzelfde jaar werd in de polder gestart met natuurontwikkeling en werd een flexibel waterpeil ingesteld met hogere waterstanden in de winter. De SNL-kartering vormde een mooie nulmeting. Omdat er vragen waren over de ontwikkelingen van de bijzondere trilvenen elders in het gebied werd daar al na drie jaar de SNL-kartering herhaald. Direct werd duidelijk dat de haar- en veenmosbedekking in de trilvenetjes, die duidde op veroudering en verzuring, sterk afgenomen was (figuur 3) en een aantal soorten van meer gebufferde omstandigheden, waaronder rood schorpioenmos, ronde zegge en waterdrieblad, toenam. Maar soorten die gevoelig zijn voor langdurige inundatie (overstroming), zoals kleine valerianen en grote ratelaar, namen in aantal en verspreiding af. De conclusie was dat de interne maatregel van inundatie met gebufferd water positief uitpakte, maar dat de periode (soms wel acht maanden per jaar) voor verschillende soorten te lang was en dat hiermee ook eventuele kwel werd weggedrukt.

Na verder onderzoek konden afspraken worden gemaakt met de waterbeheerder om de inundatieperiode te beperken en op die manier het beheer specifiek te richten op de te behouden en te ontwikkelen natuurwaarden.

Vernieuwing van het beheerplan

Data uit de SNL-monitoring kunnen ook bij vernieuwing van het beheerplan tot betere inzichten leiden. Zo gaven data over de eerder geconstateerde mogelijke verdroging van een aantal natte en vochtige schraallanden langs de Westerwoldse Aa onderbouwing voor veranderingen in het beheer. Allereerst zijn de actuele vegetatiekaart en die van tien jaar terug met elkaar vergeleken. De recente vegetatiekaart is met het programma Iteratio omgezet in een milieu-indicatiekaart en een milieuveranderingskaart. De kaarten geven inzicht in de gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand in 2020 en het verschil ten opzichte van 2008. Op basis van de kaarten en veldbezoeken zijn voorstellen gedaan om de inrichting en het beheer van het gebied te veranderen.

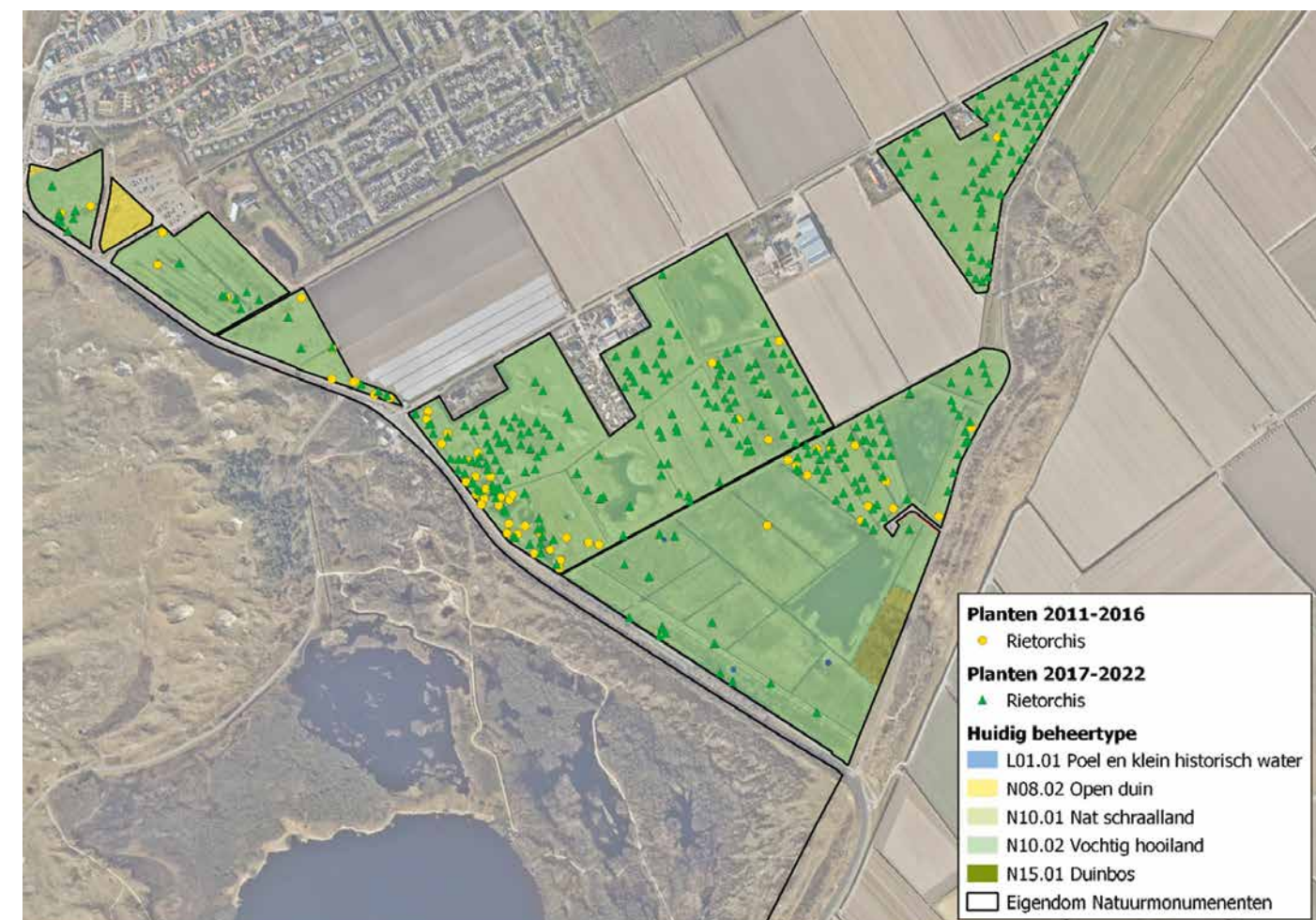
Verbetering in het beheer

In de Nieuwkoopse Plassen hebben data uit de SNL-monitoring geleid tot verbeteringen in het beheer. In dit gebied werd in het verleden in de

winter veel riet gesneden voor dakbedekking. Daarmee werden de natuurpotenties niet optimaal benut en werd er niet voldaan aan de Natura 2000-opgave om de kwaliteit van de veenmosrietlanden te verbeteren. Met de vegetatiekartering uit 2009 als basis is een beslissleutel gemaakt voor de overgang van winter- naar nazomermaaien. In 2019 vond een herkartering van de flora en de vegetatie plaats. Daaruit kwam naar voren dat het veranderde beheer heeft geleid tot een verbetering van de kwaliteit van de veenmosrietlanden. De verspreiding van soorten als kleine valerianen, welriekende nachtorchis en koningsvaren is sterk toegenomen. Dankzij de uitgevoerde broedvogelkartering, ook onderdeel van de SNL-monitoring, werd duidelijk dat het aangepaste maaibeheer niet tot een afname van de rietvogels heeft geleid (figuur 4). Wel zijn rietvogels als gevolg van het veranderende beheer het gebied anders gaan gebruiken, mede dankzij het feit dat op alle percelen jaarlijks 5 procent ongemaaid blijft.

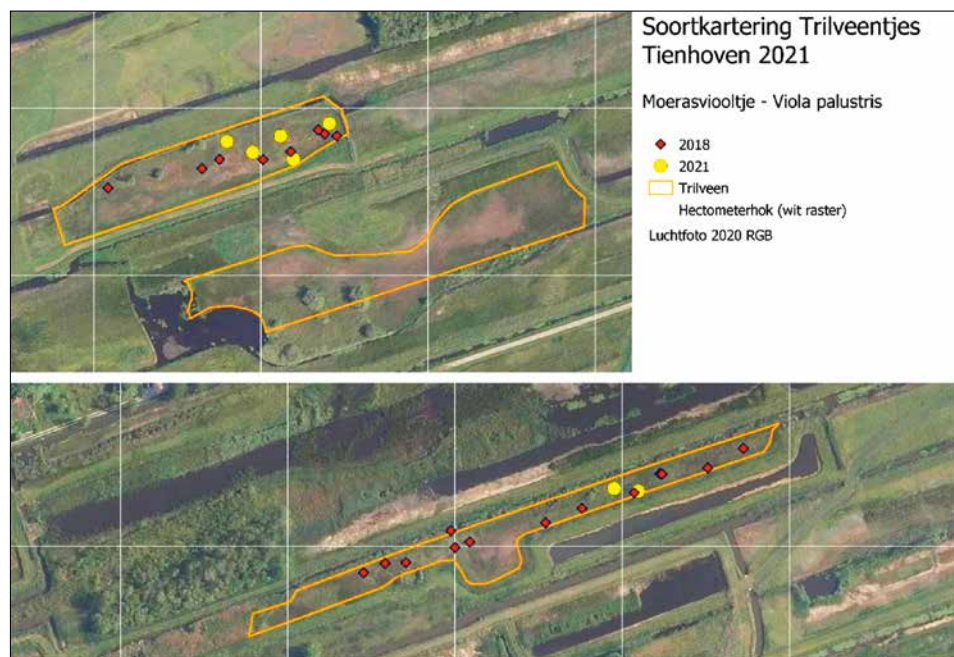
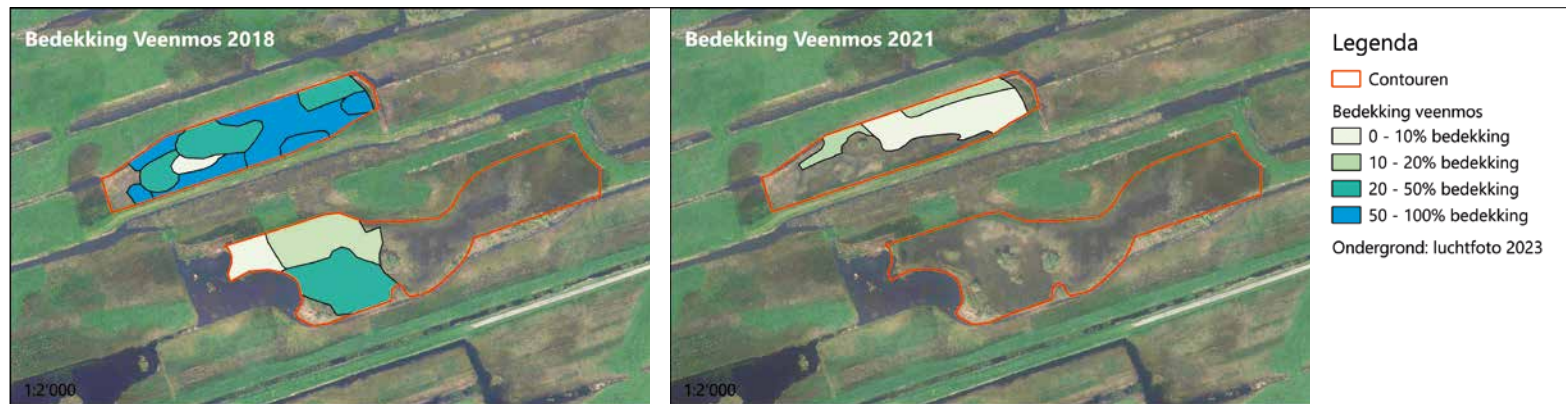
Hotspots

In de gemeenten Ermelo en Nunspeet in het Natura 2000 gebied Veluwe worden de beheerplannen voor de heideterreinen geactualiseerd. De data uit de SNL-monitoring worden gebruikt om de waarde van de terreinen voor verschillen-

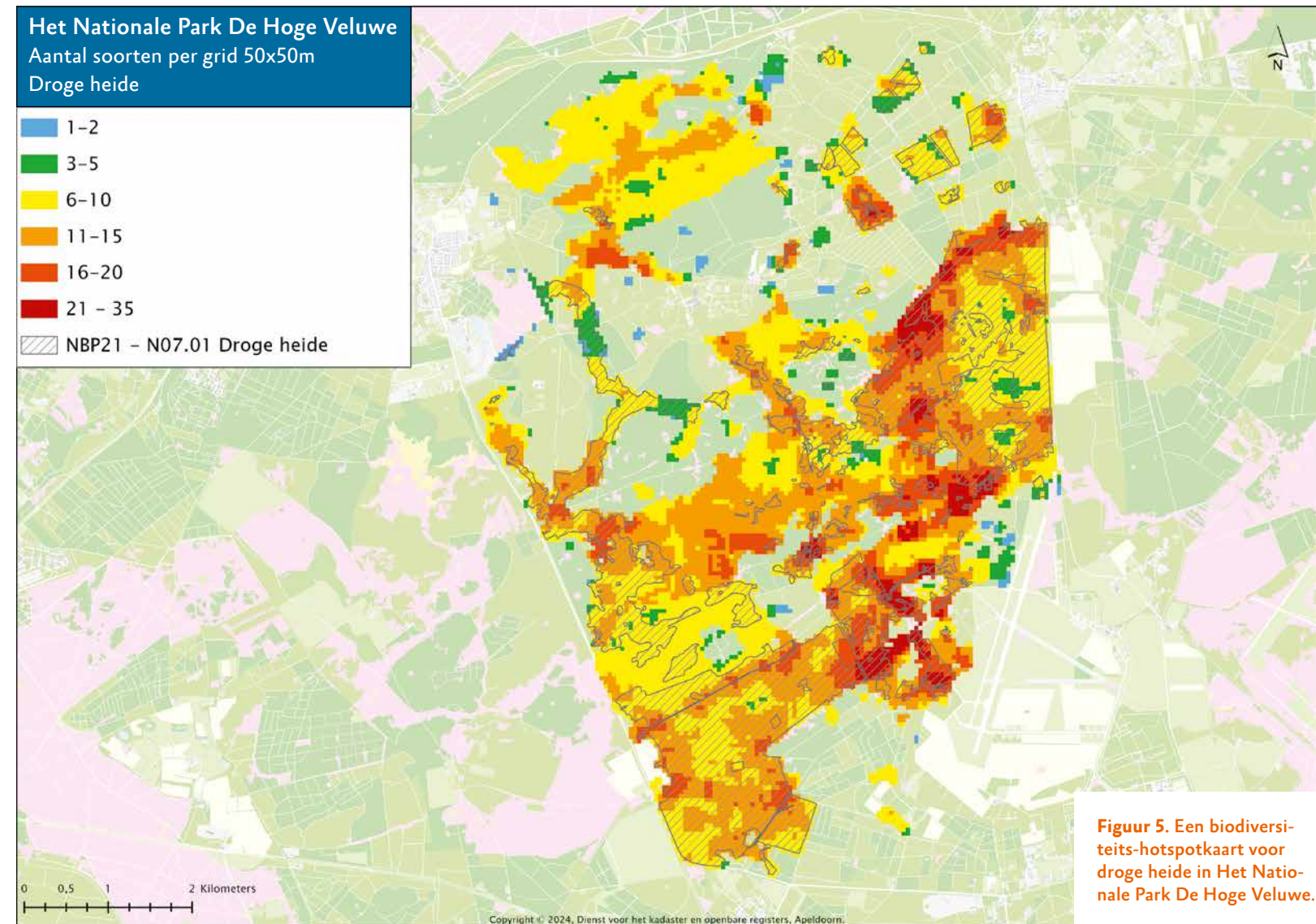

Verspreiding rietorchis tussen 2011-2016 en 2017-2022

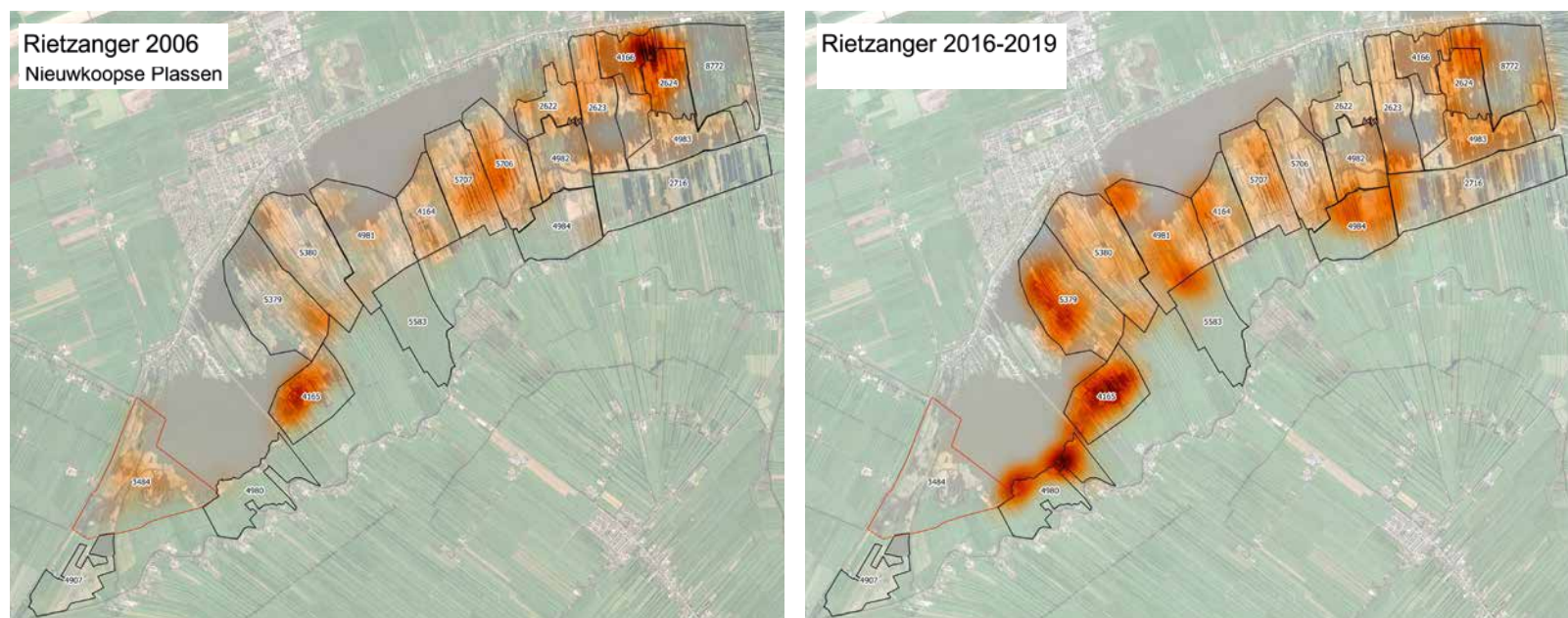
Figuur 2. Veranderingen in het aantal groeiplaatsen van rietorchis in de Uitlandse Polder.

Figuur 3. Afname van veenmosbedekking en afname van moerasviooltje in de Oostelijke Binnenpolder van Tienhoven.

Figuur 5. Een biodiversiteits-hotspotkaart voor droge heide in Het Nationale Park De Hoge Veluwe.

Figuur 4. Verspreiding van rietzangers in de Nieuwkoopse Plassen. Hoe hoger de vogeldichtheid hoe donkerder de kleur. De rechterkaart maakt het effect van meer maaien in de nazomer zichtbaar. In het centrale deel, het gebied waar dit gebeurt, zitten minder rietzangers.

de soorten (planten, broedvogels, dagvlinders, sprinkhanen en libellen), aangevuld met informatie over reptielen en bijen, te onderbouwen. Waardevolle soorten zijn hiermee in beeld gebracht, zoals grondster, hondsviooltje, liggen-de vleugeltjesbloem, ezelspootje, heivlinder, heideblauwtje, bruin blauwtje en heidesabelsprinkhaan. Nu duidelijk is waar de hotspots liggen voor deze soorten, kan hier in het beheer rekening mee worden gehouden. Ook voor het Natura 2000-beleid zijn SNL-data bruikbaar. Bij de uitwerking van de maatregelen voor deze gemeenten in het kader van de recreatiezonering Veluwe konden de rustgebieden worden vastgesteld waar veel grondbroeders van de heide voorkomen, zoals veldleeuwerik, boomleeuwerik en roodborsttapuit. Ook Het Nationale Park De Hoge Veluwe gebruikt de hotspotbenadering. De medewerkers van het park wilden weten hoe zij de flora- en faunawaarnemingen kunnen gebruiken om het beheer te verbeteren. De Bosgroepen ontwikkelden hier

voor een methodiek om van simpele stippenkaarten vanuit de SNL-flora- en -faunawaarneming, via bufferzones per soortgroep, te komen tot een beoordeling van de biodiversiteit in een gebied. Zo kan de terreineigenaar in een oogopslag zien waar grote concentraties doelloos voorkomen. In de visuele weergave wordt ook duidelijk waar de 'lege' delen zitten. Nog interessanter wordt het als je de data van twee monitoringsronden met elkaar kan vergelijken. Dan zie je pas echt of het beheer in de tussentijd heeft bijgedragen aan verbetering van de biodiversiteit.

Voorbeeld beheertype droge heide

Figuur 5 laat de uitwerking van het beheertype droge heide in Het Nationale Park De Hoge Veluwe zien. De plekken met een relatief hoge biodiversiteit (rode plekken) zijn belangrijk, omdat hier extra aandacht aan kan worden besteed in het beheer. Maar ook de plekken met een relatief lage biodiversiteit (gele, blauwe en groene plekken) zijn relevant: hier kan mogelijk met rela-

tief eenvoudige beheeringrepen de biodiversiteit verbeteren, zeker als er op relatief korte afstand hotspots zijn van waaruit soorten makkelijk nieuwe gebieden kunnen koloniseren.

Essentieel voor goed beheer

De voorbeelden laten zien dat SNL-monitoringsdata essentieel zijn voor natuurbeheerders bij het behouden en ontwikkelen van natuurgebieden. Natuurlijk zijn er wensen voor de toekomst, zoals een betere afstemming met de Natura 2000-monitoring en de monitoring voor de Kaderrichtlijn Water, het toevoegen van soortgroepen als herpetofauna en zoogdieren, en een goede monitoring van de abiotiek. Maar de huidige SNL-data geven de beheerders zeker belangrijke basisinformatie over de waarde van hun gebieden, en belangrijker, via de tijdreeks ook over de ontwikkelingen waardoor eigenaren indien nodig kunnen bijsturen om de doelen te behalen.

n.vanderploeg@natuurmonumenten.nl